

mišljenja i komentari

O jeziku da ti pojem...

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Na jednom zagrebačkom tehničkom fakultetu (neću reći kojem) neki profesor (neću reći koji) ruši studente na jednostavnom "neznanju": student otvori usta - a profesor će njemu: "Pali ste, kolega!" "A zašto?", čudi se student. "Pa zato", veli profesor, "što ste to nazvali tako i tako, a ne ovako i onako..."

Student, mlad i naivan kakav već jest, tumači profesoru da taj izraz, koji je on izrekao, piše u skriptama koje su odobrene za polaganje dotičnog ispita, da su tako govorili asistenti na vježbama – ali slaba mu vajda od toga: samo srdi profesora, kojemu će ionako ponovno na ispit. A oni (pametni) studenti koji prođu (jer su dokučili profesorovu vrhunaravnu mudrost u kovanju novih riječi) nastoje da sve što prije zaborave. Jer kad dođu u proizvodnju, ljudi s kojima rade ili ne razumiju što govore ili im se smiju.

Nije taj profesor kojem tajimo ime jedini. Godinama smo mi kemičari rabili ubibožno kemijsko nazivlje jer je neki nadrilingvist među nama uspio uvjeriti svoje kolege kako daleko bolje poznaje hrvatski jezik od svih drugih kemičara.* A to nije bilo nipošto teško učiniti budući da nitko ne zna hrvatski jezik.

To su teške riječi. Pa opet, nisu iz prsta isisane. Čitajući tekstove svojih kolega, teško da se među deset rukopisa nađe jedan koji bi zadovoljavao minimalne jezične standarde. Pri tome ne mislim da naši kemičari u tom množinskom udjelu ne znaju pisati. Na engleskom još pišu kako-tako, ali na hrvatskom baš nikako.

Sad će reći čitatelj: pa postoje lektori. Postoje – avaj! – postoje. Čast svakome tko dobro i savjesno radi svoj posao, ali što reći za

lektora koji "t. j." mijenja u "odnosno" (srbizam, ali i bez toga glupa riječ), "sasvim" u "posve" i "posve" u "sasvim" (samo da ne bude po autorovom), "plinska kromatografija je separacijska tehnika" u "plinska kromatografija separacijska je tehnika", "detektor zahvata elektrona je selektivan" u "detektor elektrona selektivan je" (germanizam), "drugačije" u "drukčije" (kajkavizam) - i da ne nabrajam dalje. Neki je nadobudni lektor isprešarao rukopis bivšeg mu profesora, a profesor će njemu (na margini): "Rukopis vratiti u izvorno stanje! Lektor je bio moj student kojemu je trebalo deset godina da diplomira kroatistiku. Inače, diplomirao je s pedeset godina." Zgoda mi je to draža što sam i ja nakon lekture tog istog lektora vraćao rukopis "u izvorno stanje" (a izdavač mi je za taj posao isplatio honorar namijenjen lektoru – u punom iznosu).

Da sumiramo što smo dosad rekli: nitko ne zna hrvatski jezik. Zašto je to tako?

Odgovor na to pitanje saznat ćemo ako se priupitamo kako se pišu rječnici i gramatike. Lingvisti polaze od pisanih tekstova ili govornog jezika (to se u lingvistici zove korpus), pa onda strpljivo bilježe riječi, njihovu upotrebu i njihova značenja. Pri tome se, razumljivo, prvenstveno služe dobrim tekstovima, što su ih pisali dobri književnici, dobri stilisti. No gdje potražiti korpus za kemiju? U udžbenicima (kojih je malo) ili u stručnim člancima na hrvatskom jeziku (kojih je još manje)? Stručni je kod nas jezik ono što dva profesora i tri asistenta govore među sobom (ako opet svaki ne izmisli svoj jezik – vidi početak članka) i što govore sa svojim studentima. A takav govor ne može biti jezik, standardni jezik, nego samo sleng.

Čitajući nedavno po tko zna koji put Tolstojev Rat i mir, uočio sam jednu zgodu. Ta zgodu kaže kako se rusko plemstvo sililo govoriti ruski, jer im se ogadio francuski otkako je Napoleon krenuo na Moskvu. Bilo im je vrlo teško govoriti materinskim jezikom, pogotovo o apstraktnim stvarima. S istim su se problemom suočili i naši ilirci. Bilo je to (i u Rusiji i u Hrvatskoj) u 19. stoljeću. No – žalosno je reći – taj nas problem muči još i danas. Gdje je rješenje? O jeziku ne treba (previše) pisati ("O jeziku da ti pojem...") - na jeziku treba pisati. Pišite, dragi kolege, pišite!

* Ovdje mislim dakako na imenično nazivlje anorganskih spojeva, natrij-klorid, barij-nitrat i sl. Jasno je da hrvatski nije ni germanski (Schwefelsäure) ni turski jezik (nadžak-baba), pa mu – kao svim slavenskim jezicima – izražajna snaga leži u pridjevima i glagolima. Problem je što je natrij-klorid zapravo izraz doslovno preveden s engleskog jezika (sodium chloride). Pri tome nitko, čini se, nije bio svjestan činjenice da imenica u engleskom jeziku služi i kao pridjev (*human kind* znači "ljudski rod", a ne "čovjek rod"). A da je kemijsko nazivlje oduvijek bilo pridjevsko, može se uvjeriti svatko tko zaviri u knjigu *Methode de nomenclature chimique* Morveaoua, Lavoisiera, Bertholeta i de Fourcoya, što ju je izdala Francuska akademija znanosti 1787. godine.